

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sagostundens nya kläder

- En kvalitativ studie om den dramatiserade sagan

Elin Fredriksson och Maria Gustafsson

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Ann-Marie Gärling

Examinator: Eva Myrberg

Rapportnummer: ht-08-2611-007

*Det jag hör – det glömmar jag
Det jag ser – det kommer jag ihåg
Det jag gör – det förstår jag*

Kinesiskt ordspråk

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Sagostundens nya kläder – En kvalitativ studie om den dramatiserade sagan

Författare: Elin Fredriksson och Maria Gustafsson

Termin och år: HT - 08

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ann-Marie Gärling

Examinator: Eva Myrberg

Rapportnummer: ht-08-2611-007

Nyckelord: Dramatisering, saga, barns lärande, reflektion

Syfte

Vårt syfte med denna studie är att undersöka huruvida barn i femårsåldern uppfattar och förstår innehållet och budskapet i en saga. Vi vill även se om deras förståelse för innehåll och budskap uppfattas bättre om man dramatiserar sagan än om man läser sagan. Några av de frågeställningar vi utgått ifrån för att ta reda på vårt syfte är:

- Har barnen uppfattat innehåll, budskap och känslor i sagan?
- Hur kan dramatiseringen användas som redskap utifrån läroplanens mål och uppdrag?

Metod

Vi har använt oss av en kvalitativ metod där vi gjort en fallstudie på en förskola där vi genomfört intervjuer och observationer vid två tillfällen. Vid första tillfället lästes sagan och vid det andra tillfället dramatiserade vi samma saga, detta med en veckas mellanrum. I gruppen vi studerat ingick fem barn. De är alla 5 år gamla.

Resultat

Av det resultat vi fått fram kan man se en större förståelse hos tre av barnen efter dramatiseringen vad det gäller sagans innehåll i jämförelse med då sagan lästes upp. Då det handlar om budskap och känslor visar även här tre barn större förståelse efter dramatiseringen än vad de gav uttryck för vid första tillfället.

Betydelse för läraryrket

Baserat på den litteratur vi studerat, tillsammans med våra tidigare erfarenheter, förstår vi att sagostunden i förskolan ofta används som en stund för att samla barnen eller för att lösa organisatoriska frågor som pedagogernas raster. Vi anser att med enkla medel kan sagostunden bli ett tillfälle för lärande.

Förord

Under vår skrivprocess som har upplevts lång och intensiv har vi suttit till största delen ihop och skrivit för att kunna diskutera sinsemellan. Vi har med tanke på den korta tiden man har på sig att skriva delat upp skrivandet mellan oss. Eftersom vår ena del av undersökning inneburit att dramatisera en saga har förberedelserna inför själva undersökningen gjorts av en av oss, i samförstånd med den andra. Under tiden har den andre påbörjat bearbetning av de citaten från litteraturen vi gemensamt plockat fram. Resultatanalys och slutdiskussion diskuterade vi igenom tillsammans. Slutligen har vi gemensamt gått igenom all text. De tillfällen vi suttit på var sitt håll har vi haft telefonkontakt.

Vi känner att arbetet flutit på bra med en del hinder på vägen som skapat frustration men som vi kommit förbi tack vare vår handledare som stöttat oss på vägen.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
2. Syfte och problemformulering	9
3. Teoretisk anknytning	10
3.1 Perspektiv på lärande och utveckling	10
3.1.1 Det sociokulturella perspektivet	10
3.1.1.1 Vygotskij	11
3.1.2 Utvecklingspedagogik	12
3.1.3 Multipla intelligenser	12
3.2 Förskolans uppdrag och utformning	13
3.2.1 Förskolans uppdrag utifrån läroplanen	13
3.2.2 Värdegrunden	13
3.3 Dramatisering	14
3.3.1 Drama i undervisningen	14
3.3.2 Dorothy Heathcote	15
3.3.3 Dramatisering som verktyg för grundläggande värden	15
3.4 Sagan	16
3.4.1 Sagornas budskap	16
3.4.2 Sagan framförs	16
4. Metod	18
4.1 Val och motivering av metod och design	18
4.1.1 Intervju	18
4.2 Val av informanter och saga	19
4.3 Undersökningens genomförande	20
4.4 Studiens tillförlitlighet	21
4.5 Etiska principer	22
5. Resultatredovisning	23
5.1 Resultat av intervjuerna och observationer	23
5.1.1 Förståelse av innehåll	23

5.1.2 Förståelse av budskap och känslor	24
5.1.3 Observation tillfälle 1	25
5.1.4 Observation tillfälle 2	26
5.2 Resultatanalys av intervjuer och observationer	26
5.2.1 Förståelse av innehåll	26
5.2.2 Förståelse av budskap och känslor	27
5.3 Sammanfattning	28
6. Slutdiskussion	29
6.1 Barn- och kunskapssyn	29
6.1.1 Konstruktivismen	29
6.1.2 Det sociokulturella perspektivet	29
6.2 Barnens förståelse	30
6.2.1 Hur har barnen uppfattat innehållet?	30
6.2.2 Hur har barnen uppfattat budskapet och känslorna i sagan?	30
6.3 Kan man använda sagan och dramatiseringen som ett redskap för läroplanens mål och uppdrag?	31
6.3.1 Värdegrunden och konflikthantering	31
6.3.2 Dramatiserande barn	31
6.4 Hur skapar man en god sagostund?	32
6.4.1 Syftet med sagan och sagostunden	32
6.4.2 Bearbetning	32
6.5 Slutsatser	33
6.6 Förslag på vidare forskning	33
Litteraturförteckning	35
Bilaga 1	37
Bilaga 2	38
Bilaga 3	39
Bilaga 4	43

1. Inledning

Vi har båda under våra lärarutbildningar läst drama och musik som specialiseringar, dels genom skapande verksamhet där det kombineras ihop med flera andra olika skapande ämnen och dels som ensamstående specialiseringar. Det är mycket på grund av våra tidigare personliga erfarenheter med musik och intressen för skapande verksamhet som fört oss in på dessa inriktningar. Genom de kurser vi gått har vi upptäckt vilken tillgång musiken och dramat är för barnens utveckling på olika sätt, både språkligt och socialt som motoriskt. Med andra ord har drama och musik stor betydelse för oss och vi kommer att ta med dessa uttrycksformer i vår yrkesroll på förskolan. Vi har gått en utbildning med inriktning mot barn i de tidigare åldrarna, där vi båda vill arbeta så det blev naturligt att vi gjorde en studie på förskolan.

När vi först beslutade oss för att skriva ihop var vi båda inne på att skriva om musiken i förskolan. Men när det sen var dags att bestämma sig för ett ämne blev det med inriktning mot drama.

Margareta Öhman anser att det är en skillnad mellan att läsa en bok och berätta en saga. Läsa böcker används enligt henne på förskolan främst som en aktivitet för att skapa en lugn stämning (Öhman, 2003, s. 156). Detta har vi själva upplevt under våra praktikperioder och andra besök på förskolor vilket fick oss att börja fundera. Sagor innehåller så mycket. De har spännande historier och ett budskap att förmedla som man borde ta tillvara. Det står i Läroplanen för förskolan, Lpfö-98, att "arbetet i barngruppen genomförs så att barnen upplever att det är roligt och meningsfullt att lära sig nya saker" (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 10). Genom sagan anser vi att man kan göra lärandeprocessen mer lustfylld, men räcker det med att bara läsa sagan vid sagostunder?

Med tanke på det som bland annat Öhman nämnde ovan, att sagan används främst för att skapa en lugn stämning, kände vi att vi ville ta reda på hur mycket barn uppfattar av innehåll, budskap och känslor i sagan efter en sagostund. Detta har vi sedan gjort en jämförelse med hur barn uppfattar sagans innehåll, budskap och känslor efter att man dramatiserat sagan för barnen. Vi ville göra detta, dels för att själva se om det blev någon skillnad mellan de två olika sätten på framförandet när det gäller barnens förståelse av sagan, dels visa och inspirera andra lärarstudenter och lärarkollegor ett sätt att arbeta med sagan. Dessutom står det i Lpfö-98 "att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama /.../ liksom med hjälp av tal- och skriftspråk utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande" (ss. 6-7).

Vi har avgränsat vårt arbete till att undersöka barns förståelse för just innehåll, budskap och känslor i sagan. De mål som står i Lpfö-98 där förskolan bland annat skall sträva efter att varje barn skall "utveckla ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra /.../ utveckla sitt ord- och begreppsförråd" (s. 9). Detta anser vi att man kan jobba med genom att bearbeta just innehållet i sagan. Vidare står det i

läroplanen att man ska ”grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på” (s. 3). Vi har dessutom berört det som står i Lpfö-98 om att ”förskolan skall uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation” (s. 3). Genom att arbeta med känslor som kan finnas med i en del sagor, anser vi att man här kan hjälpa barnen att genom ett lekfullt sätt bearbeta och förstå hur andra känner.

Vår definition av sagans budskap, som vi använt oss av i denna undersökning, är en insikt om att människorna behöver varandra. Alla människor har en funktion i samhället.

2. Syfte och problemformulering

Vårt syfte med denna studie är att undersöka huruvida barn i femårsåldern uppfattar och förstår innehållet och budskapet i en saga. Vi vill även se om deras förståelse för innehåll och budskap uppfattas bättre om man dramatiserar sagan för barnen än om man läser sagan.

De frågeställningar vi utgått ifrån för att ta reda på vårt syfte är:

- Har barnen uppfattat innehållet i sagan?
- Har barnen uppfattat budskapet i sagan?
- Har dramatisering av sagan lett till en bättre förståelse för innehållet?
- Har dramatisering av sagan lett till en bättre förståelse för budskapet?
- Har barnen uppfattat karaktärernas känslotillstånd och fanns det någon skillnad mellan läsningen och dramatiseringen av sagan?
- Hur kan dramatiseringen användas som redskap utifrån läroplanens mål och uppdrag?

3. Teoretisk anknytning

Litteraturen vi valt att studera handlar om barn- och kunskapssyn, drama som arbetssätt samt sagans användningsområde. Vi har letat efter litteratur som talar emot arbete med drama i förskolan men inte funnit någon. Dock har Lev S. Vygotskij, som var verksam under 1900-talets början beskrivit i sin bok ett par pedagoger som uttrycker oro för att barnen kan utveckla fåfänga om de arbetar med teater (Vygotskij, 1995, s. 83).

3.1 Perspektiv på lärande och utveckling

I detta avsnitt vill vi lyfta ett par olika syner på hur man ser på barn och ungas lärande. Dessa teorier är sedan den huvudsakliga grund för att vi i vår analys ska kunna dra slutsatser, om hur barnen i vår undersökning har utvecklat en eventuell ökad förståelse för sagan och dess innehåll. Utan teorier om kunskapsutveckling anser vi det vara omöjligt att dra slutsatser om hur barnen utvecklar kunskap. Detta är anledning till att dessa teorier finns redovisade.

Synen på barns utveckling och lärande har varierat under historiens gång. Konstruktivismen och det sociokulturella synsättet är några av de teorier som flitigast tas upp i litteratur om barns lärande under lärarutbildningen. Marita Lindahl beskriver förskolans framväxt under 1900-talet. Barnträdgårdar, dåtidens förskola, bildades redan i början av 1900-talet men det var inte förrän på 1930-talet som samhället insåg betydelsen av att fostra barn redan i tidiga åldrar. Det fanns då en vilja att bidra med medel till dessa verksamheter. Verksamheterna utgick ifrån Fredrich Fröbels tankar om att utveckla barnen till självständigt tänkande individer. Under tiden fram till 1980-talet var det den biologiska mognaden som spelade den största rollen för barnets utveckling (Lindahl, 1998, ss. 65-68). Barnets biologiska mognad stödde sig på Jean Piagets indelning av barnets utvecklingsstadier. Dessa stadier är indelade efter barnens ålder. Det stadium som berör barnen i vår undersökning är det preoperationella stadiet. I detta stadium anses barnen bl.a. vara egocentriska i den mening att de tror att andra förstår och känner på samma sätt som de själva (Jerlang, 2005, s. 253). Enligt Silwa Claesson, ansåg Piaget att barnet själv konstruerar sin egen kunskap om omvärlden (Claesson, 2002, s. 24). Eva Johansson beskriver konstruktivismen på liknande sätt. Konstruktivismen ger inte kontexten där lärandet sker någon betydelse. Pedagoger med detta synsätt avvaktar barnets mognad och tillhandahåller det materiel som anses lämpligt för det specifika stadiet barnet befinner sig i (Johansson, 2003, ss. 109-112). Den sociokulturella synen på kunskap representeras i denna uppsats av Roger Säljö. Den sociokulturella synen bygger till stor del på Vygotskijs tankar som beskrivs nedan. Men först kommer en beskrivning på det sociokulturella perspektivet.

3.1.1 Det sociokulturella perspektivet

Roger Säljö skriver "tänkande, kommunikation och fysiska handlingar är situerade i kontexter och att förstå kopplingen mellan sammanhang och individuella handlingar är därför något av kärnpunkten i ett sociokulturellt perspektiv" (Säljö, 2000, s. 130). Detta

perspektiv ser alltså på individen som en del av en helhet. En individs handlingar är direkt kopplade till det sammanhang han eller hon befinner sig i och vilka tidigare erfarenheter personer bär på. Säljö beskriver människan som en kulturvarelse vars agerande är en direkt följd av omgivningen runt omkring. Lärandet sker främst, utifrån det sociokulturella perspektivet, i situationer som inte är avsedda att vara en lärandesituation, t.ex. i familjen, i mötet med kamrater och under fritidsaktiviteter (Säljö, 2000). Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan har forskat om det lilla barnets utveckling. De skriver att barn enligt denna kunskapssyn lär sig genom leken, skapandet, iakttagande och reflektionen för att nämna några exempel. Författarna refererar även till Ference Marton, upphovsman till fenomenografien som menar att det är i mötet mellan individen och omvärlden som kunskap uppstår (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 42).

3.1.1.1 Vygotskij

Vygotskij är psykologen, verksam under 1900-talets början, vars tankar och idéer ligger till grund för den sociokulturella teorin som beskrivits ovan. Han menade att lärandet är beroende av den kontext personen befinner sig i. Claesson har tolkat och beskrivit Vygotskijs grundtankar kring lärandet och beskrivit exempel på detta. Olika kulturer formar sina individer utifrån de normer de anser vara essentiella för just sitt samhälle, och individerna i sin tur formar sina kunskaper efter dessa normer för sin egen personliga överlevnad i det specifika samhället (Claesson, 2002, s. 29). Gunilla Lindqvist har även hon tolkat Vygotskij som beskriver medvetandet som något föränderligt där den omgivande kulturen avspeglas. Författaren har även gjort en tolkning av Piaget och hon menar att det är en motsättning mellan Vygotskij och Piaget då den senare söker ”de allmänna och på sikt oföränderliga tankestrukturer” (Lindqvist, 1996, s. 69).

Vygotskij beskriver kreativitet som en ”mänsklig aktivitet som skapar något nytt, oavsett om det skapade är ett ting i den yttre världen eller en konstruktion av intellektet eller känslan” (Vygotskij, 1995, s. 11). Han delar upp människans handlingar i två typer. Den ena är reproduktionen som är kopplat till minnet. Genom reproduktionen upprepar och återupplivar människan handlingar och intryck från tidigare upplevelser. Men dessa reproduktioner förändras inte om det inte vore för den andra delen i människans handlingar, kreativiteten. Hjärnan bearbetar och kombinerar tidigare erfarenheter. Kreativiteten, eller den kombinatoriska förmågan, är det som är upphovet till de nya tankarna och handlingarna. Grunden för varje kreativ aktivitet är fantasin. Vygotskij menar att det finns fyra grundläggande samband mellan fantasi och verklighet i människans beteende. Dessa samband ska hjälpa oss att se fantasin som en livsviktig funktion. Det första handlar om att ju rikare erfarenheter en människa har desto mer material finns det att bearbeta. Det andra sambandet är att man genom sin fantasi kan skapa erfarenheter, t.ex. då vi läser berättelser och nyheter kan vi med fantasins hjälp föreställa oss dessa händelser och därigenom få rikare erfarenheter. Det tredje innefattar våra känslor och sinnestämningar. Våra känslor påverkar vår fantasi och vår fantasi påverkar våra känslor. Känslan väljer ut tankar och bilder som stämmer överens med den sinnestämning vi befinner oss i och på samma sätt skapar tankar och bilder ett inre uttryck eller känsla hos oss. Det fjärde och sista sambandet är det att fantasin kan skapa något helt nytt som inte tidigare funnits (Vygotskij, 1995, ss. 19-25).

3.1.1.2 Den proximala utvecklingszonen

Vygotskij talade om den proximala utvecklingszonen. Claesson har tolkat den proximala utvecklingszonen på följande vis. Varje individ har i sitt lärande en proximal utvecklingszon. Det är den zon där utveckling för individen är möjlig med hjälp av aktiviteter, kroppsliga och tankemässiga, som ligger lite bortom personens nuvarande kompetens. Blir utmaningen för stor överskrider denna möjliga utvecklingszon och det kan leda till att utvecklingen uteblir (Claesson, 2002, s. 30). Pramling m.fl. beskriver en motpol i barnets lärande och pedagogens roll som kopplas till den proximala utvecklingszonen. Utmaningen hos pedagogen är följande, å ena sidan handlar det om överförandet av kunskap från den vuxne till barnet och å andra sidan handlar det om att barnet själv måste utveckla sina kunskaper (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 101).

3.1.2 Utvecklingspedagogik

Som vi kommer att redovisa i diskussionen, har vi insett att det sätt vi lagt upp arbetet på, ute på förskolan, har visat sig vara utvecklingspedagogiskt. Då uppsatsen även ska visa på en relevans för de olika skolverksamheterna, väljer vi att här redovisa utvecklingspedagogiken då vi finner den vara ett utmärkt sätt arbeta på.

Utvecklingspedagogiken är baserad på det fenomenografiska tänkandet och har utvecklats av bl.a. Ingrid Pramling. Utvecklingspedagogiken kan beskrivas som ett arbetssätt på förskolan där de äldre barnen utvecklar sin erfarenhetsvärld och blir medvetna om olika fenomen i deras omgivning. Det finns ett antal principer att jobba efter på förskolan. Pedagogerna måste ha kunskap om: "Barns tänkande om det aktuella innehåll man vill att barn skall förstå, ha metodologisk kunskap, t.ex. i att intervjua barn, och kunna planera verksamheten utifrån vad man vill att barn skall förstå, ha tillit till barns förmåga att lära av varandra. Vad pedagogerna sedan ska göra är: "att få barn att tala och reflektera, använda deras tankar som ett innehåll i undervisningen, skapa konkreta situationer i vilka barn har möjlighet att just upptäcka, reflektera och bearbeta det man vill de skall bli medvetna om." (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 11).

3.1.3 Multipla intelligenser

Vi väljer här att redovisa, kortfattat, de olika intelligenserna Howard Gardner talar om. Genom dramatiseringen av sagan kan man jobba ämnesöverskridande som det står beskrivet nedan. Genom dramatiseringen kan vi dessutom visa att man på ett enkelt sätt kan arbeta med bl.a. den kroppsliga kinestetiska och den interpersonella intelligensen.

Howard Gardner är mannen som ligger bakom idéerna om människornas sju intelligenser som på senare tid har, enligt honom själv, utvecklats till åtta och en halv intelligens. De sju ursprungliga intelligenserna är verbal-lingvistisk logisk-matematisk, visuell-spatial, musikalisk-rytmisk, kroppslig-kinestetisk, interpersonell och intrapersonell. De kompletterande två är naturintelligens och existentiella. Den existentiella intelligensen är ännu inte vetenskapligt bekräftad därav åtta och en halv istället för nio intelligenser (Precht, 2006, s. 12). Den kroppsliga-kinestetiska intelligensen är den intelligens som innebär en förmåga att förstå och arbeta med sin kropp för att lösa problem och skapa produkter. Gardner nämner olika yrken där en god

kroppslig förståelse är viktig. Dessa yrken är bl.a. skådespelare, idrottare och hantverkare. Den interpersonella intelligensen innebär en persons förmåga att förstå andra människor, vilka intentioner och drivkrafter de har. Gardner menar att både lärare, politiska ledare och skådespelare behöver en hög interpersonell intelligens. (Gardner, 2001, ss. 47-48). Gardner visar även exempel från skolvärlden hur man genom de olika intelligenserna kan jobba ämnesöverskridande. Man kan t.ex. introducera de vetenskapliga ämnena genom kroppsliga aktiviteter (Gardner, 2001, s. 129). När man talar om arbetet med de olika intelligenserna skriver Gardner ”Att röra på kroppen är faktiskt inte att praktisera en intelligens; en gäspning är bara en gäspning. Vi använder en intelligens när vi aktivt löser ett problem eller skapar en produkt som värdesätts av samhället”. Definition av samhället finns inte beskriven. Gardner menar också att bara tillämpa idéerna om de multipla intelligenserna utan ett syfte är inte att föredra (Gardner, 2001, s. 130).

3.2 Förskolans uppdrag och utformning

Förskolor har redan från den tid då de startades planerat verksamheten utifrån barnen och deras intressen. Däremot har förskolans syfte ändrats efter rådande samhällsstruktur. Den har funnits till för barnens bästa, för samhällets bästa eller för båda. Pramling Samuelsson och Sheridan beskriver också vad de anser att barnen ska utveckla i förskolan. Dessa områden är bl.a. en bred social kompetens, förmågan att kommunicera och en tillit till sin förmåga att lära. Barnen ska få hjälp att utveckla sina förmågor och de ska erbjudas ett varierat utbud av erfarenheter och upplevelser. Pedagogerna ska ha ett tydligt förhållningssätt, lärandemål att sträva mot samt kunskap om hur barn lär. Pedagogerna ska även skapa en mening med lärande för att motivera barnens egen utveckling (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

3.2.1 Förskolans uppdrag utifrån läroplanen

I läroplanen för förskola, Lpfö 98, finns flera mål förskolan skall sträva mot. Under förskolans uppdrag i Lpfö 98 står: ”I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga att samarbeta och lösa problem” (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 6). Läroplanen skriver också om de fyra former som kunskap tar sig uttryck i. Dessa är fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Fakta är kunskap i form av information, förståelse innebär meningsskapande, färdighet är kunskap som utförande och förtrogenhet är kopplat till våra sinnen, vår intuition. Dessa fyra former samspelar och förutsätter varandra (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Också under rubriken förskolan uppdrag i Lpfö 98 står: ”Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse /.../ utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande” (Utbildningsdepartementet, 2006, ss. 6-7). Under riktlinjer i avsnittet om utveckling och lärande står att arbetslaget ska ansvara för att barnen ska finna det roligt och meningsfullt att lära sig saker (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 10).

3.2.2 Värdegrunden

På första sidan i Läroplanen för förskola står förskolans värdegrund och uppdrag. Verksamheten har till uppdrag att ”grundlägga och förankra de värden som vårt

samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen” (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 3). Kennert Orlenius diskuterar begreppet värdegrunden och han menar, att det finns en värdesubjektivism och en värdeobjektivism kring värdegrunden. Det första innebär att värdeomdömena är subjektiva men att de ändå kan förefalla meningsfullt om flera anser detta. Det andra begreppet innebär att värdena är meningsfulla oavsett vem som värderar det eller hur det värderas. I och med detta menar Orlenius alltså att värdegrunden både som begrepp och innehåll tolkas på olika sätt och att det därmed ligger en problematik i arbetet kring värdegrunden (Orlenius, 2001, ss. 16-17). I Värdegrundsboken, en bok från Utbildningsdepartementets värdegrundprojekt, skriver författarna att trots den begränsade makt förskolan och skolan har kan verksamheterna medvetet och aktivt arbeta med att förebygga fördomar och negativa attityder. I boken står ingen definition på negativa attityder. Författarna tilldelar även förskolan och skolan en viktig roll som social mötesplats, då den samlar människor med olika bakgrund. De menar att om förskolan och skolan ska kunna dra nytta av denna funktion som mötesplats, är grunden för verksamheten kommunikation mellan människor och varierande arbetssätt (Zackari & Modigh, 2000, s. 52).

3.3 Dramatisering

Vi vill i denna del visa på olika exempel hur man kan arbeta med drama i förskolan. Dessutom ville vi ta upp en del av den forskning som finns om barn och drama/dramatisering.

3.3.1 Drama i undervisningen

Mia Marie Sternudd, har i en avhandling beskrivit fyra olika perspektiv på dramapedagogik. Hon hänvisar i inledningskapitlet till ett slutbetänkande från skolkommittén om skolans inre arbete i det offentliga skolväsendet. I slutbetänkandet står att uttrycksformer såsom musik, drama och dans är av stor betydelse för barns lärande och utveckling (Sternudd, 2000, s. 18). I sammanfattningen av de olika perspektiven skriver Sternudd att genom agering, användandet av drama, kommer olika synsätt fram och motsättningar tydliggörs. Vidare står att de annars så abstrakta teorier om verkligheten förkroppsligas genom ageringen. Detta i sig bildar en bra grund att samtala vidare om angående tankar, känslor och upplevelser (Sternudd, 2000, s. 109). Gunilla Lindqvist tar upp ett exempel i sin bok om en förskola där man arbetade kring temat sagan och där pedagogerna bl.a. dramatiserade berättelser och sagor för barnen. Dramatiseringen och berättande användes kontinuerligt under flera veckor. Ett drama spelades upp ett flertal gånger. Barnen var vid första tillfället absorberade, som författaren uttrycker sig, vid det andra tillfället kände de igen sig och vid det tredje var det barnen som styrde handlingens innehåll. De skapade nya figurer och nya sagor och barnen spelade till slut själva teater (Lindqvist, 1989, ss. 76-77). Gunilla Lindqvist beskriver ytterligare exempel på drama i förskola i en senare utgiven bok. Även på den förskolan var det pedagogerna som spelade rollerna. Barnen fick en nära relation till de olika rollfigurerna och det skapades en dialog dem emellan. Barnen fördes in i handlingen och kunde även påverka den efter föreställningen, då karaktärerna fanns kvar

i rummet. Det rum som nu fått en laddning för barnen och där det hade skapats en lekvärld. En tidigare undersökning som Lindqvist hänvisar till har visat att barnen efter en teaterföreställning utanför förskolan inte visat några reaktioner på det de upplevt (Lindqvist, 1996, s. 30).

3.3.2 Dorothy Heathcote

Betty Jane Wagner beskriver i sin bok dramaprofessorns Dorothy Heathcotes tankar och undervisningsmetoder. Heathcote menar att drama inte är något speciellt i det avseendet att vanliga människor använder sig av drama för att bearbeta nya eller oroande erfarenheter. Genom att i förväg tänka oss en kommande situation använder vi oss av drama för att få en känsla för hur situationen kan komma att kunna se ut och på så sätt minska en eventuell oro. Heathcote anser att klyftan mellan vanliga lärare och dramaspécialister bör minskas och hon betonar att även lärare utan specialutbildning kan använda sig av drama för att uppnå resultat som annars inte skulle kunna ha uppnåtts (Wagner, 1992, s. 22). Wagner beskriver vad hon anser är skillnaden mellan teater och klassrumsdrama, en tolkning baserad på Heathcotes arbetsmetoder. Skillnaden ligger i att en teaterföreställning utformas för att ge publiken en upplevelse medan i ett klassrumsdrama ska deltagarna själva uppleva något. Heathcote anser det vara viktigt att eleverna använder sig av drama bland annat för att få en djupare förståelse av livet och reflektera över särskilda omständigheter (Wagner, 1992, ss. 187-188).

3.3.3 Dramatisering som verktyg för grundläggande värden

Lisa Henriksson menar att man genom drama kan lyfta en konflikt till en generell nivå och att man med hjälp av ett drama eller en saga kan skapa en ram för konflikthantering. Genom en dramatisering blir inte enskilda individer utpekade (Henriksson, 1987, s. 38). I Lpfö 98 under rubriken grundläggande värden står att genom konkreta upplevelser tillägnar sig barnen etiska värden och normer. Vidare står, "att hävda grundläggande värden kräver att värderingar tydliggörs i den dagliga verksamheten" (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 3). Under rubriken *Normer och värden* står att förskolan skall "aktivt och medvetet påverka och stimulera barnen att utveckla förståelse för vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar och efterhand omfatta dem" (s. 7). Förskolans förlag har gett ut skriften *Värdegrunden i förskolan*. Ett kapitel skrivet av Bo Dahlin tar upp hur man kan närma sig existentiella frågor, livsfrågor med barn. Han menar att man kan arbeta med livsfrågor tillsammans med barnen på ett direkt och ett indirekt sätt. Det direkta sättet är t.ex. att föra ett samtal med barnen på ett rationellt sätt, man använder sig av ord och begrepp som är direkt kopplade till ämnet och för ett öppet samtal. Vad gäller det indirekta sättet tar författaren upp sagor och myter som exempel för att arbeta med livsfrågorna (Dahlin, 2000, s. 14). Han beskriver ett indirekt arbete om livsfrågor utifrån sagor och myter i olika steg. I det första steget rekommenderar han att läsa och helst berätta sagan utan bok. Det andra steget innebär att barnen ska rita det som gett starkast intryck och berätta kring den bilden. Det tredje steget innebär en dramatisering av de delar av sagan som barnen lagt fokus på. Barnen kan börja att spela upp en scen utan ord men med pedagogen som berättare. Detta menar författaren kan hjälpa blyga barn och också hjälpa barnen att bli medvetna om deras kroppars sätt att agera utan ord. Det fjärde och sista innebär en sammanföring av de olika delarna till sagan i helhet. Dahlin skriver också att pedagogerna bör vara med i dramatiseringen, för

att på så vis skapa en gemenskap med barnen, samtidigt som barnen använder sin fantasi då pedagogen både är sin yrkesroll och en karaktär i sagan (Dahlin, 2000, s. 16).

3.4 Sagan

3.4.1 Sagornas budskap

Pramling, Asplund Carlsson och Klerfelt poängterar vikten av pedagogens förståelse att om sagans budskap ska gå fram krävs det mer än bara en uppläsning av sagan. Reflektion och bearbetning är något som måste kompletteras till sagan då den lästs upp för att lyfta budskapet (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 96). I ett inledande kapitel ställer sig författarna frågan om vad barnen tar till sig i en barnbok där budskapet inte ens är tydligt för de vuxna. Om de vuxna uppfattat något är det detsamma som barnen uppfattar, om inte vad är det barnen uppfattar? (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 35). I en studie gjordes en jämförelse mellan förståelsen av en utvald sagas budskap mellan förskolebarn och lärarstudenter. Det visade sig att tolkningen av budskapet i en saga varierar inte bara bland barnen utan också bland lärarstudenterna. Av de tjugoen deltagande lärarstudenterna kan man dela in deras tolkningar av budskapet i sex stycken olika tolkningsområden. De vuxna hade lättare att se helheten i sagans budskap medans barnen fokuserade på handlingen och återberättade från den karaktär de lättast kunde relatera till, i denna saga var huvudkaraktärerna ett träd och en pojke (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, ss. 94-95). Vygotskij säger att sagan, till skillnad från ett traditionellt samtal tydliggör ett budskap eller ett förhållande. Ett budskap eller ett förhållande som inte kan förklaras i ord (Vygotskij, 1995, s. 28). En sagas budskap kan bearbetas genom teckningar, samtal och lek (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 13). ”För att intryck ska ge något avtryck måste det komma till uttryck” Margareta Öhman. Ofta vill barn efter att de hört en saga leka den. Pedagogerna ska då tillhandahålla attiraljer som hjälpmedel för att barnen ska kunna uttrycka sina intryck av sagan (Öhman, 2003, s. 158). Pramling m.fl. säger att sagor, då de används i ett pedagogiskt syfte hjälper barn i åldrarna kring skolstarten att utveckla ”färdigheter, kunskaper och förståelse för sagor”. Detta sker genom att lyssna, att bearbeta samt genom diskussion och problematisering (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 108). ”Att använda sagor och myter är därmed ett sätt för såväl barn som vuxna att tillsammans reflektera över den existentiella dimensionen i livsfrågor” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Författarna får stöd i läroplan för förskola under rubriken *Riktlinjer* där det står att arbetslaget ska ”lyfta fram och problematisera etiska dilemman och livsfrågor” (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 8).

3.4.2 Sagan framförs

För att förstå en saga krävs av barnen en god förmåga att lyssna men ansvaret ligger lika mycket hos pedagogen att fånga deras intresse (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 108). Beroende på barngruppens förutsättningar och behov kan pedagogen variera sitt berättande bl.a. med hjälp av ögonkontakt med barnen, gester, mimik och tonfallskiftningar. Rummets eller platsens utseende och förutsättningar har också betydelse för hur sagan eller berättelsen framförs och vilken stämning som skapas i stunden. Ett genomtänkt framförande av sagan bidrar till att lyfta sagan till något speciellt. Detta hjälper enligt Öhman barnen att lyssna koncentrerat. Samtidigt som lyssnandet sker skapas hos barnet en inre bild och förståelse av det som berättas.

Utvecklandet av empati och förståelse är beroende av lyssnandet (Öhman, 2003, s. 157).

4. Metod

Vi har i denna studie valt att arbetat utifrån ett kvalitativt synsätt vars arbetssätt har som huvuduppgift att tyda och begripa det framkomna resultatet (Stukát, 2005, s. 32). De instrument vi använt oss av är öppna intervjuer och observationer för att få svar på vårt syfte. Vi har dessutom använt oss av litteraturstudier för att kunna svara på en del av våra andra problemformuleringar. Vår undersökning har vi gjort i form av ett fältexperiment i två delar där första delen bestod i en sagostund med uppföljande intervjuer och andra delen bestod i dramatisering av samma saga med uppföljande intervjuer även här.

4.1 Val och motivering av metod och design

Vår studie är en så kallad fallstudie i vilket man studerar exempelvis en enda arbetsplats mer ingående, oftast genom att använda en metodtriangulering, då flera metoder används i kombination med varandra, som i vårt fall är öppna intervjuer, observationer och litteraturstudier. Genom en sådan studie kan man få fram en flerdimensionell bild av en speciell situation där man får en djupare kunskap och insikt, något man inte kan uppnå på samma sätt genom en kvantitativ undersökning där man istället når ut till ett större antal personer bland annat genom enkäter. Den senare metoden är bra på för att den är mer generaliserbar och inte gäller enbart de man haft i undersökningen, vilket är en nackdel i en fallstudie (Stukát, 2005, ss. 31-33,124).

Vi har utfört ett så kallat fältexperiment vilket innebär att man gör experimentet i verkligheten där situationen måste vara lika för alla som deltar (Patel & Davidsson, 2003, s. 56). Eftersom vår målgrupp var förskolebarn i 5års-åldern kände vi att en fallstudie där vi använde oss av öppna intervjuer passade bäst för det vi ville få ut av vår studie för att få en djupare kunskap. Inom utbildningsvetenskap är just intervjun som arbetsredskap en av de vanligaste och viktigaste metoderna (Stukát, 2005, s. 37). En enkätundersökning var inte aktuell eftersom våra informanter inte kan skriva, samt att vi ville ha möjligheten att ställa följdfrågor för att få en djupare förståelse. Det för dock med sig en svårighet i att jämföra informanternas svar med varandra och det kan vara svårt att tolka svaren, men vi anser att detta inte var ett problem. Vi har även valt att göra observationer under själva intervjun för att bättre kunna förstå barnens svar eller tystnad. Utöver detta kompletterar vi med litteraturstudier för att få svar på våra andra problemformuleringar och stöd i det vi kommit fram till i vår analys av intervjuerna. Här är det viktigt att vara källkritisk vilket betyder att man tar reda på när, var och av vem källan uppkom ifrån (Patel & Davidsson, 2003, s. 64). Därför har vi varit noga med att kolla upp den litteratur vi använt oss av i vårt arbete.

4.1.1 Intervju

De intervjuer vi gjort är av halvstrukturerad art. Detta har vi valt för att vi vet vilket ämnesområde vi vill undersöka men behövde kunna ändra ordningsföljden på de frågor vi tänkt fråga beroende på de svar vi fick. Därför använde vi oss av en så kallad frågeguide (se bilaga 1) där vi skrivit ner de huvudfrågor vi ville ställa till alla för att sedan följa upp

med följdfrågor, anpassade att förstås på bästa sätt av den intervjuade för att ge oss ett fullgiltigt svar (Stukát, 2005, s. 39). Eftersom våra informanter är 5-åriga barn ansåg vi att detta förfarande var det bästa sättet för att få svar på vårt huvudsyfte.

Under litteraturgenomgången fann vi en liknande studie som gjorts av Pramling där hon undersökt bland annat "om och hur barnen uppfattade budskapet i en saga" (Pramling, 1988, s. 73). Vi har därför haft de frågor hon använde sig av som inspiration till våra frågor. När vi formulerade våra frågor utgick vi ifrån vårt huvudsyfte och den saga vi valt ut att läsa och dramatisera för barnen. Vi var noga med att inte formulera ja- och nej-frågor eftersom dessa inte skulle ge oss någon information kring hur barnet tänker kring de områden vi ville få svar på (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, s. 33). En annan typ av frågor vi undvikit är ledande frågor där man lägger in sina egna tolkningar och värderingar.

Frågorna vi tagit fram var indelade i två områden. Det första området var fokuserat på sagans innehåll. För att ge barnen en chans att berätta det de kom ihåg från sagan började vi med en tämligen övergripande fråga där vi bad dem berätta vad sagan handlade om. Genom en sådan typ av fråga uppfattar ofta barn att frågan blir lättare. Risken med en övergripande fråga är dock att ju yngre barn är desto svårare blir det att ställa dessa för att de ska förstå. Det krävs ibland frågor som är mer specifika för att de ska kunna uttrycka sina tankar (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, ss. 34-35), därför följde vi upp denna fråga med konkreta frågor om föremål och människor i sagan som hjälpte dem att minnas.

Det andra området baseras på vår andra del av vårt syfte, att ta reda på deras uppfattning om budskapet i sagan. Den här delen inledde vi med att fråga vem de skulle vilja vara i sagan. Vi ansåg att om barnen identifierade sig med någon i sagan kunde det leda till att de lättare relaterade till händelserna och budskapet. Vidare frågor baserade vi på formuleringen, "berätta för mig hur du tror invånarna kände sig när...", där vi fyllde i olika händelseförlopp i sagan som barnen själva hade kommit ihåg och tagit upp. Slutligen hade vi en fråga där vi bad dem berätta vad man kan lära sig av sagan. Som vi tidigare nämnt kan en övergripande fråga som denna vara svår att förstå. Därför har vi både här och genom hela intervjun följt upp frågorna beroende på vad vi fått för svar.

4.2 Val av informanter och saga

Den förskola vi var ute på valde vi på grund av pedagogernas sätt att använda sig av sagan vilket var att samla ihop barngruppen till en lugn stund att varva ner på efter lunchen. Vilket är vanligt på många förskolor. En av oss var dessutom välbekant på detta ställe vilket vi såg som en fördel.

När vi gjorde våra val av informanter hade vi i åtanke att "det finns en stor variation av sätt att tänka i en barngrupp". Tankeutvecklingen hos barn har nått olika långt beroende på vilka tidigare erfarenheter barnen har vad gäller sagoläsningen (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, s. 12). Intervjuerna gjordes med fem barn, tre flickor och två pojkar. Vi gjorde urvalet av informanter baserat på tidigare erfarenheter, då vi vet att de

ofta ger uttömmande svar och gärna ger uttryck för sina tankar. Två av de barn vi planerat att intervjua valde att avstå då vi frågade om de ville delta i undersökningen. Två andra barn visade istället intresse av att vara med. Barnens egen vilja att delta var viktig och därför valde vi att ta med dessa två trots insikten om att de kan ge kortfattade svar. Av dessa fem talar ett barn annat språk i hemmet. Samtliga barn är fem år.

Vi valde att använda oss av en saga (se bilaga 2) som heter *På andra sidan ån* (Oppenheim, 1974). En av anledningen till varför det blev just denna saga var att den skrevs i början av 70-talet av en för oss okänd författarinna vilket gör att barnen troligtvis inte hört den tidigare. Detta är en förutsättning för att kunna få ett så säkert resultat som möjligt (Pramling, 1988, s. 73). Denna saga hade även ett tydligt budskap vilket är att människor är ömsesidigt beroende av varandra. Våra tidigare möten med barnen låg också till grund för valet av sagan. Vi visste att de kände till flera, av de främmande ord som förekommer i sagan. Vi ansåg att valet av sagan passade bra till denna specifika barngrupp. Om barngruppen sett annorlunda ut vad det gäller t.ex. ålder och hemspråk hade vi valt en annan saga. Dessutom behöver barn få höra nya ord för att kunna utöka sitt ordförråd.

4.3 Undersökningens genomförande

Inför vår undersökning gick vi ut och gjorde en provintervju med ett barn som vi först läste sagan för. Vi gjorde det för att få övning i att ställa frågor och följdfrågor men även för att testa de frågor vi tänkt ställa och se om vi behövde skriva om dem lite.

Vår undersökning bestod av 2 delar. Inför den första delen som bestod i att först läsa en saga efterföljt av intervjuer hade vi förberett den frågeguide med frågor vi skulle utgå ifrån vid båda tillfällena. Vi hade även i förväg noga tänkt igenom och beslutat att en av oss skulle läsa sagan, och senare spela upp dramat, medan den andra skulle göra själva intervjuerna. Detta beslut baserade vi på att det underlättade vid intervjuerna, om den som gjorde dem kände barnen, dels för att kunna ställa de rätta följdfrågorna och dels för att barnen skulle känna sig mer avslappnade. Den andra delen av undersökningen som bestod av dramatisering av samma saga skrev vi själva ett manus (se bilaga 3) till som var så likt sagan som möjligt. Barnen var till viss del med i dramatiseringen av sagan. De fick använda sig av ett så kallat "regnrör" då stormen förstörde bron, de hjälpte även till att bygga upp bron igen.

Vi utförde sagostunden på förmiddagen. Anledningen till det var att vi anpassade oss efter vad som fungerade bäst för verksamheten. Vi kom någon timma innan vi påbörjade läsningen för att barnen och den av oss som skulle läsa sagan fick bekanta sig lite med varandra först. För att få sagoläsningen så likt den ordinarie sagostunden som möjligt, var intervjuaren, som kände till stället väl, med och satte barnen tillrätta. Förutom de barn vi skulle intervjua lät vi några andra barn vara med då de vanligtvis är fler vid en läsning. Själva sagostunden hade vi uppe på ett loft, som de använder till samlingar och sagostunder. Fem barn satt eller låg på en stor kudde bakom ett lågt bord. Intervjubarn 4 och 5 och ytterligare en flicka masserade varandra under tiden, vilket de ibland gjorde under deras normala sagostund. Intervjubarn 1 satt på kudden vid bordet och intervjubarn

3 satt eller låg lite för sig själv på en del av kudden. Intervjubarn 2 och en flicka, som inte blev intervjuad, tog var sitt liggunderlag som de satt på. Den av oss som skulle läsa satte sig så att barnen satt på ungefär samma avstånd. Vi valde att inte visa bilderna för någon. När alla satt sig tillrätta gick intervjuaren därifrån eftersom barn tycker det blir roligare att återberätta sagan för en som inte hört den. Det blir heller ingen fråga om att barnen känner att de behöva lära sig sagan på ett visst sätt vilket kan leda till osäkerhet hos respondenten (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, s. 109). Eftersom det endast var den som läste som närvarade vid sagostunden fick denne observera samtidigt. Därför fick vi skriva ner observationerna i efterhand. På grund av detta var det endast uppseendeväckande händelser som kom med i observationen.

Dramatiseringen utfördes även denna på förmiddagen. Precis som förra sagotillfället var inte intervjuaren med vid genomförandet av sagodramatiseringen. Eftersom vår tanke var att barnen skulle delta i några delar av sagan och att man skulle kunna få en dialog med barnen under själva dramatiseringen, som annars huvudsakligen framfördes av en av oss lärarstudenter, fick barnen sitta på liggunderlag ganska nära det utrymme som dramatiseringen av sagan ägde rum. För att höja spänningen lade lärarstudenten ut den rekvisita som användes under tiden som barnen satte sig till rätta. Under hela dramatiseringen var barnen hela tiden med och kommenterade själva eller blev indragna av lärarstudenten i en dialog. De fick alla dessutom vara med och skapa en stormstämning med hjälp av ett så kallat ”regnrör” som alla fick vara med att hålla i. Mot slutet av sagan kom de även upp och byggde gemensamt ihop bron över floden som i detta fall var ett blått tygstycke.

Intervjuerna gjordes i anslutning till sagostunden respektive dramatiseringen av sagan. De hölls på nedervåningen vid båda tillfällena. Vi var båda deltagande vid intervjuerna där en av oss intervjuade och skötte inspelningen medan den andre observerade och antecknade intervjuerna. Anteckningarna hade vi som ett stöd under analysen. De inspelade intervjuerna transkriberades på datorn samma dag för att få med allt och samtidigt lättare kunna tyda svaren när man har intervjuerna färskt i minnet.

4.4 Studiens tillförlitlighet

Vårt val av informanter har både för och nackdelar. Anledningen till att vi valde att intervjua barn var att det var just deras uppfattning av innehåll och budskap av en saga vi ville ta reda på. Det skulle då bli missvisande om man då hade intervjuat vuxna eftersom det då skulle var deras tolkning av vad det tror sig veta att barnen lärt sig. Men det finns även en risk med att intervjua barn. De svar och förklaringar barn ger en fråga är oftast knappordiga medan de vuxna kan ge ett mer utförligt svar. Detta leder till att det blir svårare att analysera barnens svar till skillnad från de vuxnas (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 95). Då det handlar om förståelsen har vi valt att intervjua fem barn istället för fyra som vi planerat från början, eftersom man inte vet från början hur väl barnen förstår frågorna och att svaren då kan bli knapphändiga och svårtolkade i vissa fall. Andra felkällor vi har tagit med i beräkningen när det gäller barnintervjuer är måttet av ärligheten i svaren eller att de svarar vad det tror intervjuaren vill höra. Därför är det viktigt att intervjun är avslappnad och att den utgår ifrån en känd situation så att det

liknar ett samtal. Barn kan lättare reflektera utifrån en konkret händelse (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, s. 33). Det har vi haft i åtanke för att få fram så bra intervjufrågor som möjligt och beslutet om att den som intervjuade kände barnen sen tidigare.

Vi är medvetna om att vårt val att använda oss av samma informanter och samma saga vid de båda tillfällena har sina nackdelar. Det andra försökstillfället kan bli missvisande på det sätt att informanterna redan har hört sagan en gång tidigare och därför lättare kan komma ihåg den. Därför valde vi att vänta en vecka mellan båda tillfällena, för att de inte skulle ha sagan färskt i minnet. Vi ansåg dock att detta var det bästa förfarandet eftersom alla har olika förkunskaper och förförståelse, vilket leder till att alla tolkar innehåll och budskap beroende på deras bakgrundskunskap. Skulle man då ha olika informanter vid de båda tillfällena hade analysen blivit missvisande. Vad det gäller sagan valde vi att använda oss av samma saga vid de båda tillfällena. Skälet är att, på ett tydligt sätt, kunna jämföra de båda tillfällena. Hade vi använt oss av två sagor skulle det bli ytterligare en variabel i analysen att ta hänsyn till som enligt oss skulle försvaga studiens tillförlitlighet. Det har vi givetvis med oss när vi analyserar våra intervjuer.

När vi genomförde intervjuerna var vi noga med att ordningen på dessa var lika vid första och andra tillfället för att förutsättningarna skulle bli så lika som möjligt. Val av intervjuställe är vi medvetna om påverkar resultatet. På grund av att vi befann oss på förskolan var det svårt att hitta ett rum utan yttre störningsmoment. Vi fick efterhand finna ett lämpligt rum att vara i. Under första intervjutillfället var vi tvungna att byta rum vid ett tillfälle och andra tillfället var det andra omständigheter som störde. Detta hade vi i baktankarna när vi senare gjorde vår analys.

Eftersom denna studie är en fallstudie där vi endast varit på en förskola, är inte generaliserbarheten stor. Det vi främst ville med denna studie var dock att gå in mer på djupet och göra en jämförelse. På grund av den korta tid vi har att skriva på valde vi därför att hålla oss till ett ställe. Denna studie kan man dock med fördel prova själv som pedagog ute i verksamheten.

4.5 Etiska principer

Inför vårt fältexperiment där vi intervjuade och observerade barn lämnade vi ut och samlade in en tillståndsbilaga (se bilaga 4) till de berörda vårdnadshavare där de kunde välja att godkänna eller avstå till deras barns deltagande i undersökningen och examensarbetet. Vi har dessutom varit noga med att förklara för barnen vad det är vi ska göra och få deras samtycke till att vara med. Av hänsyn till den tystnadsplikt som alla berörda på en förskola har, oidentifierade vi de medverkande barnen i uppsatsen och benämner dem inte med deras riktiga namn. Vi har även undvikit att lämna ut namn och adress på den förskolan vi gjorde vår undersökning på.

5. Resultatredovisning

I resultatredovisningen kommer våra intervjuer med barnen redovisas och analyseras utifrån barnens svar, de observationer vi gjort under intervjuerna och under sagoläsningen och sagodramatiseringen samt utifrån litteraturen kopplade till ämnet. Sedan tidigare har vi också en viss kännedom om barnen och deras personligheter och deras handlande. Vi är medvetna om att resultatanalysen hade sett annorlunda ut om denna bekantskap med barnen inte funnits.

5.1 Resultat av intervjuerna och observationer

I denna del presenteras resultaten av våra intervjuer med barnen. Svaren på intervjufrågorna har varierat stort från barn till barn och även deras fokusering av olika situationer i sagan. Detta har inneburit svårigheter i att dela in intervjuerna i avsnitt där samtliga intervjuade barns åsikter kan vägas in och på så vis ge varierande upplevelser av de olika tillfällena. Vi har på grund av detta istället valt två underrubriker till intervjuresultaten, *förståelse av innehåll* och *förståelse av budskap och känslor*. Vår definition av sagans budskap i just denna saga (bilaga 2) är en insikt om att människorna behöver varandra. Alla människor har en funktion i samhället. Som vi beskrivit tidigare valde vi att ställa frågor som, ”vem skulle du vilja vara i sagan” för att hjälpa barnen att tänka sig in i hur människorna i byn kände sig. Frågor relaterade till detta väljer vi att redovisa i budskapsavsnittet.

5.1.1 Förståelse av innehåll

Intervjuerna började med frågan; berätta för mig vad sagan/teatern handlade om.

Barn 1 ger vid det första intervjutillfället svar på frågan och ger i stora drag en näst intill exakt beskrivning av sagans händelseförlopp från början till slut med vissa undantag för smådetaljer. Hon har förväxlat ett par karaktärer. Hon säger bland annat: ”då satt skräddaren på kvällen där och skulle baka sitt bröd”. Hon berättar sagan utan några stödfrågor från intervjuaren.

Samma barn svarar vid det andra tillfället, efter att ha fått sagan dramatiserad för sig, att det var samma som förra gången. På frågan om hon tyckte det var annorlunda från när hon hörde sagan skakar hon tydligt på huvudet.

Barn 2 svarar vid det första tillfället att han inte kan berätta vad sagan handlar om. Med hjälp av stödfrågorna svarar han till slut kort att det var en bro som gick sönder och att människorna byggde en ny bro för att de vill komma över till andra sidan. Då vi frågar vad det var för människor i sagan svarar han ”det var indianer”.

Vid det andra intervjutillfället är svaren fortfarande korta men han berättar fler detaljer ur sagan bland annat kan han, till viss del beskriva ett par av de yrkesmän som finns med i sagan.

Barn 3 börjar vid första intervjutillfället att berätta om en specifik händelse i sagan och vad detta ledde till. Med stödfrågor kommer han vidare i berättelsen. Han stannar till vid ett tillfälle och berättar något som inte tagits upp i sagan. När intervjuaren ställer en fråga om denna händelse säger han "Det var en helt annan berättelse". Vid ett flertal tillfällen bygger han vidare på berättelsen från sin egen fantasi: "Det var en väldigt lång bro och då kunde de inte laga den för då måste de spika fast bräda för bräda för bräda och då tar det typ 64 dar eller nåt." Han ger också målande beskrivningar av händelser och karaktärer. Vid det andra intervjutillfället säger han att det var samma sak förutom att lärarstudenten "gjorde det som det var i sagan att hon hade en hammare och hon låtsades att hon slog på sin tumme" (se manus i bilaga 3) efter detta uttalande har han svårt att hålla sig för skratt och skrattet bubblar över flertalet gånger under den delen av intervjun. Vad det gäller frågorna angående innehållet blir vissa svar kortare än vad de var vid den första intervjun.

Barn 4 svarar följande på första frågan, "Ramlar ner från båten". De vidarefrågor som ställs leder inte intervjun framåt och halva samtalet kommer istället att handla om båten och vad som hände med den. Hon kan dock räkna upp ett par av de karaktärer som var med i sagan. Även detta barn svarar på vissa frågor utifrån sin fantasi. Då intervjuaren frågar varför bagaren och skräddaren sitter i båten svarar hon att de ska till flygplatsen och "åka till Australien".

Vid intervju två börjar samtalet på liknande sätt som vid första intervjun. Under intervjun berättar hon dock betydligt fler detaljer ur sagan och de svar hon inte vet frågan på låter hon passera utan att hitta på något.

Barn 5 var mycket tyst under den första intervjun och kunde inte svara på frågorna. Under den andra intervjun kan hon dock svara på ett par frågor. Efter en fråga från intervjuaren om karaktärerna kan hon svara och fylla i ytterligare en karaktär. I slutet av den andra intervjun, då en av oss inte var närvarande beskrev hon en annan teater hon sett ingående.

5.1.2 Förståelse av budskap och känslor

Redan i början av den första intervjun svarar barn 1 på frågor som enligt vår definition är kopplat till sagans budskap utan vidarefrågor från intervjuaren. Hon säger: "sedan så tyckte de att de behövde varandra så östra och västra började bygga bron". Senare i intervjun frågar vi hur hon tror människorna kände sig när de byggt upp bron och hon svarar att det var glada för att de hade varandra, så att det kunde hjälpas åt. På frågorna som är kopplade till hur människorna kände sig i sagan svarar hon både utifrån hur hon själv skulle känna och också hur hon tror att människorna skulle känna. Ytterligare exempel på detta är då intervjuaren frågar hur hon skulle ha känt om hon var bonden och kom på att skräddaren var på andra sidan och att han behövde honom. "Då känner man sig besviken". Besviken är ett ord som inte förekommer i sagan.

Under den andra intervjun ställer vi ett par frågor som har med bron att göra och hur människorna kände sig då den rasade svarar hon hur de kände sig fysiskt, alltså blöta och lite senare varma då de fått nya kläder. Senare under intervjun svarar hon på en fråga som bygger vidare på känslorna människorna hade före och efter brobygget. Hon säger då att de var gladare i slutet av sagan än vad de var i början. Sagan bygger på att människorna behöver varandra i ett långt led, bagaren behöver sotaren som behöver skomakaren osv.

Vi frågar också vad som skulle hända om man tog bort en karaktär i sagan. Då svarar hon på ett praktiskt sätt och säger, ”då skulle hans fru kanske hjälpa”.

Intervjun med barn 2 är kort men de frågor vi ändå får svar på handlar om sagans innehåll. När vi frågade vad han trodde människorna kände då bron rasat svarade han att de ville bygga en ny bro. Vidarefrågan om varför de ville ha en ny bro får vi inget svar på.

Under intervju två fick han samma fråga, hur det kom sig att de ville ha en ny bro, vi fick då svaret, ”så att de kan gå någonstans”.

Under den första intervjun med barn 3 använder han sig av ordet ”behöver” då vi talade om att bagaren behövde sotaren. Vi frågade om doktorn behövde någon då det verkar som att alla behöver någon, men barnet anser inte att doktorn behöver någon. Frågor som rör människornas känslor kring brons ras och återuppbyggnad besvarar han och ger uttryck för den oro han tror människorna känner. ”Bagaren kände sig lite orolig för han trodde inte att han skulle få rent sitt hus på typ kanske fem månader eller så.”

Under andra intervjun berättar han att människorna var arga på varandra när de skulle tvätta. Vi frågar hur han tror människorna kände sig när de var osams, och han svarar, ”jag tror inte att det kändes så roligt”. Samtalet fortsätter om vad som hände då bron gått sönder. Han säger att människorna tyckte det var bra att bron gått sönder, till en början, men att de insåg att det inte var bra, då de behövde hjälp av varandra. Han trodde det kändes bra hos människorna då de kom fram till att bygga upp bron igen.

Intervjun med barn 4 berör inte känslor i lika stor utsträckning som i de andra intervjuerna. Det ställdes ett par frågor om känslorna och hon svarar lite ledsamt att människorna blev ledsna när bron gick sönder, men då vi frågar varför de blev ledsna svara hon att hon inte vet. Vi får samma svar på frågan om hur människorna kände i början av sagan, då de bråkade mycket. Längre fram i intervjun ställer vi återigen frågan om hur de kände sig när bron rasade men då får vi till svar att de både kände sig glada och lite ledsna.

Under den andra intervjun får vi samma svar som i den första men mot slutet när vi frågar hur de kände sig när bron var återuppbyggd svarar hon ”barnen var glada för de kunde leka med de andra”. Vidarefrågan löd, ”hade de saknat varandra” och vi får ett jakande svar. Ytterligare vidarefrågor är om de vuxna har saknat varandra och det hade de. Hon förklarar att doktorn vill ha tag på skräddaren men då han fanns på andra sidan kände sig doktorn inte glad. Men när doktorn och skräddaren träffas blir båda glada eftersom skräddaren slagit sig på tummen och doktorn kunde hjälpa honom och skräddaren kunde laga doktors byxor.

Intervjuerna med barn 5 innehåller inget stoff att redovisa tillhörande denna rubrik, då de frågor som handlade om känslor inte besvarades och inga frågor angående budskapet togs upp.

5.1.3 Observation tillfälle 1

Vid det här observationstillfället hade vi en sagostund. Till en början var barnen samlade. En bit in i sagan började de tre flickor som masserade varandra, bland annat intervjubarn 4 och 5, att prata lite tyst tillsammans. Intervjubarn 2 hade lite svårt att komma tillrätta

och flyttade runt sitt liggunderlag ett flertal gånger. Intervjubarn 1 såg ut att lyssna uppmärksam under hela sagan och intervjubarn 3 märktes inte av mycket utan verkade ligga och lyssna.

5.1.4 Observation tillfälle 2

Vid det andra tillfället dramatiserades sagan. Under hela dramat var barnen med och kommenterade. Alla var uppmärksamma under hela dramat men vid ett tillfälle började en av flickorna massera en annan. Hon verkade dock vara med hela tiden på det som hände. Pojken som vid första tillfället flyttat runt en hel del på sitt liggunderlag satt stilla denna gång förutom vid ett tillfälle. De gånger något barn verkade okoncentrerad togs ögonkontakt med barnen för att fånga deras intresse.

5.2 Resultatanalys av intervjuer och observationer

Vid frågan om de kan berätta vad sagan handlade om får vi flest kortfattade svar och svar som är specifikt kopplade till en enskild händelse. Pramling, Doverborg skriver att barn kan ha svårt att svara på övergripande frågor (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, s. 35). Det är anledningen till våra följdfrågor.

5.2.1 Förståelse av innehåll

Barn 1 förklarar tydligt och klart utan stödfrågor vad sagan handlade om. Hon har förstått vad sagan handlar om men det är ett par karaktärer och deras handlingar som förväxlas. Förväxlingen kan bero på de inte så vanliga orden, skräddare och skomakare och dess innebörd. Vid det andra tillfället svarar hon på ett självklart sätt att det var precis samma som förra gången. Då vi redan fått ett svar som stämde väl överens med innehållet och en övertygelse om att hon fortfarande hade den kunskapen valde vi att inte fokusera innehållet i stor utsträckning under det andra intervjutillfället. Under de två olika sagosamlingarna satt detta barn stilla på sin plats och visade god uppmärksamhet. Vi tror att om barnet har god uppmärksamhet ökar det hans/hennes förmåga att förstå innehållet, budskapet och känslorna i sagan.

Barn 2 har vid båda sagosamlingarna suttit på sin plats men visade vid det första tillfället en viss oro då hans sittplats skapade bekymmer. Vid det andra tillfället satt han på samma plats men med en kamrat bredvid. Han visade då inga tecken på oro kring sittplatsen. Detta kan ha att göra med att barnen satt bredvid varandra och det fanns inget utrymme för justering av sittplatsen, eller också var situationen med dramatiseringen så fascinerande för honom, att sittplatsproblemet försvann. Kopplar man detta till intervjuernas innehåll och längd, var han vid det andra intervjutillfället mer närvarande även vid den första intervjun. Då man ser till innehållet har han en viss förståelse av detta. Under den andra intervjun får vi uppfattningen av att han förstått mer av innehållet, då han beskriver fler detaljer än tidigare. Det tyder på att hans uppmärksamhet var bättre vid dramatiseringen och då han inte talar svenska hemma tror vi att han fick vissa ord förklarade för sig när de visades upp i dramatiseringen t.ex. hammaren. Vid det första intervjutillfället fick intervjuaren leda honom in på vad som hände med bron. Vid den andra intervjun svarar han utan hjälp på första frågan att det fanns en bro och den gick sönder.

Liksom barn 1 säger barn 3 vid det andra intervjutillfället att det var samma som förra gången. Jämför man intervjutillfälle ett och två, ger han större uttryck för sin fantasi i det första intervjun och hittar på svar då han förmodligen inte vet. Hans svar under den första intervjun pekar även mot att han kommer ihåg vissa delar betydligt mer än andra. Vi tolkar det som att han förstått sagan bättre vid dramatiseringen då han ger fler ”korrekta” svar vad det gäller innehållet. Det verkar som han förstår sagans ordning bättre efter dramatiseringen.

Barn 4 visar tydliga tecken på en större förståelse av innehållet efter dramatiseringen, då hon håller sig till sagans innehåll i större utsträckning. Hon svarar även på frågorna utan att blanda in sin egen fantasi som enligt oss är ett tecken på att hon känner sig säkrare på svaret och inte behöver hitta på ett svar.

Barn 5 var under den första sagostunden okoncentrerad och vi får vid det första intervjutillfället inte fram något svar som är möjligt att tolka. Dock vet vi sen tidigare att hon sällan ger uttryck för sina tankar direkt. Vid andra intervjutillfället upptäcker vi däremot att hon minns lite av innehållet. Hon svarar på vem hon skulle vilja vara i sagan och hon visar också en förståelse om hur bron gått sönder. Att vi vid andra intervjun får svar på vissa frågor kan bero på att den av oss som antecknar intervjun går ut ur rummet för att se om barnet möjligen känner sig obekväm då en för henne okänd person sitter med i rummet. Att hon i slutet av den andra intervjun beskriver en annan saga detaljerat, är ett tecken på att hon ändå uppfattat dramatiseringen och att hon vid senare tillfälle kan återberätta dess innehåll.

5.2.2 Förståelse av budskap och känslor

Vi noterade ingen betydande skillnad mellan de två sagosamlingarna hos barn 1. Redan under första intervjun uttrycker hon i ord att hon förstått sagans budskap. Hon säger att människorna behövde varandra och hon visar också på en stor medkänsla för de olika karaktärerna då hon försöker förstå vad de känner. Anledningen till att hon redan vid första tillfället kommer ihåg och förstår mycket kan bero på en möjlig förförståelse och vana vad det gäller sagoläsning och återberättande.

Av intervjun att döma verkar barn 2, efter dramatiseringen förstå att bron behövs men inte varför den behövs. Han kan ha tänkt logiskt att om något går sönder blir man ledsen eller också tänker han ett led framåt, människorna blir ledsna när de inser att de behöver varandra men bron är trasig. En fråga tyder på att han inte förstått skillnaden mellan de frågor som har med känslorna att göra och de frågor som är kopplade till det praktiska. Han visar att han förstår att det finns med känslor i sagan men han verkar inte förstå budskapet och betydelsen av känslorna.

Vi tolkar att barn 3 redan från början förstått budskapet till en viss del, han använder sig till exempel av uttrycket ”behöver” då det handlar om människornas tankar om varandra. Han ger uttryck för de känslor han tror människorna känner, detta gör han både i den första och den andra intervjun. I den andra intervjun kan vi av hans svar tolka en större förståelse av budskapet då han knyter ihop människornas behov av varandra och brons betydelse för att kunna få denna hjälp. Som vi skrivit i redovisningen berättar han om

människornas glädje då bron försvunnit, men att de senare märkte att det inte var bra. Under båda sagosamlingarna håller han sig samlad och har god uppmärksamhet. Vi tror att han liksom barn nummer 1 har tack vare uppmärksamheten förstått sagans innehåll och budskap under båda samlingarna.

Barn 4 förstår att det finns känslor inblandade i sagan, av hennes svar att döma hade hon svårigheter att få en bra ordning på människornas känslor. I den andra intervjun verkar det som att hennes ordning på både innehåll och människornas känslor klarnat. Det verkar som att hon själv har tolkat vad barnen känner då bron byggs upp igen då hon säger "Barnen var glada för de kunde leka med de andra", detta skedde under den andra intervjun. I den första intervjun svara hon på frågor angående känslor utifrån vad hon tror är rätt. Hon kunde inte specificera när människorna var glada och ledsna.

Intervjuerna med barn 5 ger oss alltför litet materiell att analysera. Vi kan under denna del inte komma med någon analys baserade på hennes svar.

5.3 Sammanfattning

En sammanfattning av de tio intervjuer vi haft med barnen tyder på att dramatiseringen gav dem en rikare upplevelse, jämfört med då sagan lästes upp. Vad det gäller innehållet och dess ordning kunde man tydligt se att tre av barnen mindes detta tydligare än vad de gjorde vid första tillfället. Två av barnen hade redan vid första tillfället en klar bild om detta. Skillnaden mellan deras förståelse av innehållet mellan första och andra gången var obetydlig. Efter första tillfället då sagan lästes upp var det endast ett barn som visade tydlig förståelse för budskapet, ett annat barn förstod till viss del och de övriga tre gav inga svar som tydde på att de förstod budskapet. Efter dramatiseringen ökade förståelsen av sagans budskap till viss del hos två av barnen, ett barn visade inte någon ökad förståelse. Barn 1 hade kvar sin förståelse och intervjun med barn 5 gav oss ingen uppfattning om hennes förståelse. Angående känslorna hade två barn bra överblick, ett barn hade viss förståelse och två nämnde inget som tydde på förståelse för känslorna, detta var efter sagoläsningen. Efter dramatiseringen visade två barn ingen förändring, två barn fick ökad förståelse och ett barns svar kan vi inte analysera.

6. Slutdiskussion

Vi kommer i följande avsnitt diskutera de resultat vi fått fram i vår studie och relatera dessa till tidigare studier inom ämnet samt litteratur kopplat till de frågeställningar vi utgått ifrån. De områden vi anser vara av stor betydelse för arbetet kring sagan kommer också att diskuteras. Förslag på vidare forskning kommer att ges, samt en sammanfattning av de viktigaste slutsatserna vi kommit fram till under arbetets gång.

6.1 Barn- och kunskapssyn

I teorikapitlet redovisade vi ett antal sätt att se på kunskap och barns utveckling. Nedan kommer vi redovisa dessa olika synsätt kopplat till de resultat vi fått fram av vår undersökning.

6.1.1 Konstruktivismen

Piaget ansåg att leken är viktigt för barnens utveckling. Genom leken bearbetas barnets erfarenheter till en förståelse av omvärlden (Jerlang, 2005, s. 240). Jerlang beskriver det Piaget kallar det intuitiva tänkandet på följande sätt ”barnen förstår och förklarar sin värld på bas av det som de direkt percipierar” (Jerlang, 2005, s. 257). Baserat på dessa tankar drar vi därför slutsatsen, att då den direkta upplevelsen i form av dramatisering ligger nära barnens lek, kan de lättare relatera och ta till sig innehållet i dramatiseringen än till sagoläsningen. På så vis blir det lättare för barnen att konstruera sin kunskap. I det preoperationella stadiet utgår barnen endast ifrån hur de själva tänker och känner. Vi såg det tydligt i flera barns svar. I sagan blir människorna glada när bron går sönder men barnen svara att människorna blir ledsna, alltså de svarar utifrån vad de själva känner då något går sönder.

6.1.2 Det sociokulturella perspektivet

Den andra kunskapssynen vi beskrivit är den sociokulturella. Inom detta område menar man att det är i mötet mellan människor som lärandet sker samt att reflektionen är av betydelse för kunskapsutvecklingen (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 42). Sett till vår undersökning är mötet vid det första tillfället det mellan boken och barnen och vid dramatiseringen sker mötet mellan pedagogen och barnen, alltså ett möte mellan människor. Detta ger att dramatiseringen, till skillnad från uppläsningen bör vara det som främjar barnens utveckling bäst. Under det första intervjutillfället startades barnens reflektion kring sagan och sett ur ett sociokulturellt perspektiv skulle detta ha hjälpt barnen att svara på frågorna under den andra intervjun.

Vygotskij pratar om den proximala utvecklingszonen som vi beskrivit i teoridelen. Utgår man ifrån detta tänkande kring barns utveckling ska barnen erbjudas en utmaning som ligger bortom deras nuvarande kunskap. Blir utmaningen för stor eller för liten kan utvecklingen utebli (Claesson, 2002, s. 30). Kopplar man detta till vårt resultat kan man dra flera slutsatser. Sagan kan för det barn, som redan från början visade förståelse för

innehållet, budskapet och känslorna, varit för lätt och inte tillräckligt utmanande. För det barn som inte visade någon ökad förståelse för innehållet, budskapet och känslorna, var sagan troligen för svår. Detta barn som inte pratar svenska i hemmet, visade dock en ökad förståelse av innehållet efter dramatiseringen. Dramatiseringen har troligen tydliggjort innehållet och vissa begrepp för honom. Inom detta område har då den proximala utvecklingszonen uppnåtts.

Vygotskij menar att kreativitet, förmågan att kombinera erfarenheter, är upphovet till nya tankar och handlingar. Till grund för kreativiteten ligger fantasin. I teoriavsnittet beskrivs fyra samband som finns mellan denna grundläggande fantasi och verkligheten (Vygotskij, 1995, ss. 19-25). Det är det första av dessa samband som vi lättast kan relatera vår studie till. Detta samband handlar om att ge barnen erfarenheter som de sen har att kombinera till nya tankar och handlingar. Genom dramatiseringen får barnen nya erfarenheter, till skillnad ifrån den vanliga sagoläsningen, både då pedagogerna dramatiserar men också då de själva får ta del av sagan på ett fysiskt sätt.

6.2 Barnens förståelse

Här diskuteras barnens förståelse för sagans innehåll, budskap och känslor. Vi diskuterar resultaten från undersökningen ur olika perspektiv samt barnens bearbetning av sagan efter sagoläsningen och dramatiseringen.

6.2.1 Hur har barnen uppfattat innehållet?

Till skillnad från det bakomliggande budskapet och människornas känslor i sagan är innehållet tydligt. Då vi inte frågat barnen om de har reflekterat eller vad de reflekterat kring, kan vi inte svara på om de gjort det lika mycket kring budskapet och känslorna som de gjort om innehållet. Tre av barnen fick efter dramatiseringen en ökad förståelse av innehållet. Som vi diskuterat tidigare kan det bero på att barnen fått reflektera kring sagan. Vi är dock övertygade om att genom dramatiseringen fick de en tydligare bild av innehållet samt att de var mer uppmärksamma och engagerade och därigenom uppfattade innehållet bättre. Vid det första intervjutillfället hittar två av barnen på svar. Detta beror enligt oss på att de inte fick se några bilder då sagan lästes upp och de kände en frihet att hitta på svar. Vid det andra intervjutillfället berättar de mer noggrant vad sagan handlar om och ordningen på händelserna stämmer bättre överens än vad de gjorde vid det första intervjutillfället. Jämför man de båda sagosamlingarna ur denna händelse är sagoläsningen bättre för barnens fantasi och dramatiseringen blir istället lämpligare då man vill att innehållet ska bli tydligt för barnen.

6.2.2 Hur har barnen uppfattat budskapet och känslorna i sagan?

Som vi redovisat i resultatanalysen var det endast ett barn som hade god förståelse för sagans budskap efter att barnen fått den uppläst för sig. Hon hade även en god förståelse för hur människorna kände sig i sagan. Någon skillnad hos henne märktes inte mellan de båda intervjuerna. Det är tre av barnen som visar en ökad förståelse av budskapet, de känslor som finns i sagan eller båda dessa. I intervjuerna med barn 5 kommer inga svar fram som går att tolka vad det gäller budskapet och känslorna. Tre barn har fått större förståelse för sagan efter dramatiseringen. Detta kan bero på att deras uppmärksamhet var större under den samlingen. Dramatiseringen blir något nytt och spännande för barnen

och fångar deras uppmärksamhet lättare. Det kan också bero på att efter första tillfället fick barnen reflektera kring sagan tillsammans med intervjuaren. Detta reflekterande tror vi, baserat på litteraturstudier, kan ha hjälpt barnen att förstå budskapet. Reflekterandet är en viktig aspekt för att barnen ska kunna uppfatta budskapet i saga (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 96). Vi har tidigare beskrivit olika samband mellan fantasi och verklighet. Ett par av de intervjuade barnen visar på en förståelse för sagans budskap och känslorna som finns i sagan redan vid det första tillfället, men också vid det andra. Denna förståelse kan kopplas till det andra sambandet Vygotskij beskriver, som innebär att fantasin kan skapa nya erfarenheter (Vygotskij, 1995, ss. 21-22). Barnen har föreställt sig hur människorna känner sig i sagan och via denna kreativa förståelse får barnen fler erfarenheter.

6.3 Kan man använda sagan och dramatiseringen som ett redskap för läroplanens mål och uppdrag?

Här kommer vi att diskutera hur sagan och dramatiseringen kan användas för att sträva mot de mål som finns i Lpfö 98. Avsnittet berör både värdegrunden och konflikthantering.

6.3.1 Värdegrunden och konflikthantering

Vi anser att dramatisering av sagor är ett utmärkt verktyg för förskolan att arbeta med för att uppnå läroplanens mål och uppdrag. Läroplanen vilar på värdegrunden, värden som vårt samhällsliv vilar på. I läroplanen står att det är genom konkreta upplevelser som barnen tillägnar sig etiska normer och värden. Mia Marie Sternudd menar att genom dramat kan motsättningar tydliggöras (Sternudd, 2000, s. 109). Lisa Henriksson menar också att drama kan lyfta en konflikt utan att individer pekats ut (Henriksson, 1987, s. 38). Under dramatiseringen av sagan tydliggjordes motsättningarna mellan den östra och västra sidan av byn. Karaktärerna och motsättningarna kan ändras så att handlingen passar in för de behov som finns i verksamheten och de värden som har betydelse för verksamheten. Bo Dahlin menar att förskoleverksamheten besitter en viktig roll för att motverka negativa attityder och fördomar. För att kunna ta tillvara på denna roll krävs kommunikation mellan människor och ett varierat arbetssätt (Dahlin, 2000, s. 14). Dramatiseringen innebär en betydande variation i verksamheten då det i läroplanen står att drama ska utgöra både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns lärande (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 7). En intelligens som vi tror utvecklas genom dramatiseringen är den interpersonella, som Howard Gardner beskriver. Denna intelligens innebär förståelse för andra människor vilket vi har sett begynnelsen till hos barnen i vår studie. Beroende på val av saga och pedagogens rolltolkning kan barnen få större förståelse för andra människor. Vi anser dock att det bottnar i vilket syfte pedagogen har med dramatiseringen.

6.3.2 Dramatiserande barn

Bo Dahlin menar att då barnen använder sig av drama utvecklas deras förståelse för deras kroppar. Vi kopplar det till en annan av de intelligenser Howard Gardner beskriver, den kroppsliga-kinestetiska intelligensen, förmågan att förstå och arbeta med sin kropp.

Fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet är de fyra former av kunskap som står beskrivna i Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 6). Genom dramatiseringen både då barnen själva dramatiserar och då pedagogerna dramatiserar, kan dessa fyra kunskapsformer uppnås. Som vi tidigare beskrivit går fakta att belysa och tydliggöras genom dramatisering. Det samma gäller förståelsen av ett ämne. Färdigheter och förtrogenheter kan på ett lustfyllt sätt övas genom dramatiseringen.

Med enkla medel som t.ex. musik och ett nyanserat berättande kan man göra den vanliga sagostunden mer komplex och lyfta det man vill arbeta med. Man kan med dessa enkla medel tydliggöra budskapet som finns i sagan. Frågan är bara om barnen uppfattar det som den vuxne vill lyfta fram. Gunilla Lindqvist har beskrivit flera exempel på förskolor som arbetar med drama. Barnen får dramatisera och spela teater och de får en chans att själva påverka innehållet (Lindqvist, 1989, ss. 76-77). Pedagogerna kan då lätt se var barnens fokus ligger. I den saga vi använt oss av slår sig skomakaren vid ett tillfälle på tummen och i dramatiseringen visas detta tydligt och barnen finner det mycket underhållande, både under dramatiseringen och i den efterföljande intervjun. Pramling m.fl. beskriver en grupp barn, som efter en föreställning där man blandat orkestermusik och berättande, visade genom teckningar att det var instrumenten som framförde musiken som hade gjort störst intryck på barnen (Pramling, Asplund Carlsson, & Klerfelt, 1993, s. 9). I intervjuerna efter dramatiseringen var det att skomakaren slog sig på tummen som verkar ha gett störst intryck på barnen. Det bekräftar tanken om att det budskap den vuxne ser i sagan inte alltid är det som barnen uppfattar.

6.4 Hur skapar man en god sagostund?

Som vi skrivit i inledningen har vi i flera källor hittat belägg för våra tankar att sagostunden används som en mysstund eller som en stund för att få tid till annat. Sagostunden kan utformas till en innehållsrik stund där individens unika lärande blir resultatet.

6.4.1 Syftet med sagan och sagostunden

Margareta Öhman säger att beroende på vilket syfte man har med sagan måste man som pedagog välja attribut till sagan. Vill man skapa inre bilder hos barnen används inte mycket materiel. Vill man t.ex. utveckla barnens ordförråd kan man använda sig av materiel som tydliggör begreppen (Öhman, 2003, s. 157). Barn 2 visar tecken på större förståelse för vissa ord och handlingen efter det andra tillfället. Det kan alltså bero på, som vi tidigare nämnt, att dramatiseringen visat för honom okända begrepp och därmed ökat hans förståelse.

6.4.2 Bearbetning

Margareta Öhman skriver att barnen ofta vill leka sagan efter att de hört den. Det barn vi gjorde testintervjun på ville så fort sagan var slut leka den. Ett av barnen på förskolan uttrycker också att han vill leka sagan. Han blir dock fundersam då han inser att de på förskolan inte har de kostymer vi använde oss av i dramatiseringen. Öhman skriver att det är viktigt att tillhandahålla materiel till barnen efter att sagan lästs upp för att de ska kunna bearbeta intrycken (Öhman, 2003, s. 158).

Förskolan ska förbereda barnen för ett liv i samhället vad det gäller grundläggande värden och barnen ska få verktyg att bearbeta sina kommande erfarenheter i livet. Dorothy Heathcote menade att dramat är något naturligt. Ett sätt för individen att bearbeta nya eller oroande erfarenheter (Wagner, 1992, s. 22). Alltså är drama ett utmärkt verktyg för barnen att använda sig av för sin bearbetning. Genom dramatiseringen får de själva uppleva något istället för att få en upplevelse till sig.

Efter sagostunden är det också viktigt att barnen får reflektera. Sett ur ett sociokulturellt synsätt är det bra att barnen får reflektera tillsammans. Det är viktigt att ge barnen tid att reflektera (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000, s. 32). Barn 5 är ett tydligt exempel på att alla inte direkt ger uttryck för sina intryck. Hon behöver tid för att reflektera kring innehållet, budskapet och känslorna. Detta visade sig då hon under den andra intervjun berättade om en teater hon sett vid ett tidigare tillfälle.

6.5 Slutsatser

Innan vi påbörjade arbetet med denna studie hade vi en tanke om att dramatiseringen skulle ge barnen en tydligare förståelse för sagans innehåll, budskap och känslor. Vår undersökning har till viss del bekräftat detta, däremot har vi inte fått det tydliga resultat vi hoppats på. Det kan bl.a. bero på att sagan var för svår för barnen och valet av saga är viktigt att ta hänsyn till. Ser man till den proximala utvecklingszonen är det viktigt att välja en saga som möjliggör en utveckling hos barnet och att inte välja en saga som är alltför svår men inte heller alltför lätt. Ser man ur ett sociokulturellt perspektiv skulle barnen troligen utvecklat en annan förståelse av sagan om de fick reflektera tillsammans. Trots att det resultat vi kommit fram till i vår studie inte gav det tydliga utfall vi hoppats på, är vi övertygande om att sagan och dramatiseringen av denna kan och bör användas i större utsträckning än vad den nu gör. Vi har i litteraturen funnit många tankar om drama och varför den ska finnas med i förskolans verksamhet. Litteraturen omfattar både forskare, förskollärare och dramapedagogers tankar. Under arbetets gång har vi även insett att upplägget av arbetet och det sätt vi inhämtat data på är utvecklingspedagogiskt. Ett sätt som vi båda trivs att jobba med och som enligt oss har gett goda resultat vad gäller barnens utveckling, men också vår egen!

Heathcote menade att klyftan mellan vanliga lärare och dramaspécialister ska minskas och vi tror att dramatiseringen av sagan och ett tydligt syfte med arbetet kring sagan kan minska den klyftan.

6.6 Förslag på vidare forskning

Det sociokulturella perspektivet menar att det är kontexten och dess innehåll som är avgörande för individens lärande. Vår undersökning är gjord i en förskola strax utanför Göteborg där majoriteten av barnen har föräldrar födda i Sverige och föräldrar med god ekonomi. Det hade varit intressant att se resultaten av samma studie gjord i ett annat land eller i ett mindre samhälle, med barn i ett samhälle där de ekonomiska förhållandena ser annorlunda ut. Intressant vore att låta barnen själva dramatisera och se om detta påverka deras förståelse för sagans innehåll, budskap och känslor.

Litteraturförteckning

- Claesson, S. (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlin, B. (2000). *Barn och livsfrågor. Värdegrunden i förskolan*.
- Doverborg, E., & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.
- Gardner, H. (2001). *Intelligenserna i nya perspektiv*. Jönköping: Brainbooks.
- Henriksson, L. (1987). *Lära i lek och drama*. Stockholm: Natur och kultur.
- Jerlang, E. (2005). *Utvecklingspsykologiska teorier. (4:e upplagan)*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Lindahl, M. (1998). *Lärande småbarn*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, G. (1989). *Från fakta till fantasi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, G. (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Oppenheim, J. (1974). *På andra sidan ån*. (H. L. Lilja, Övers.) Bromma: Opal.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden finns den?* Hässelby: Runa förlag.
- Patel, R., & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling, I. (1988). *Att lära barn lära*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Pramling, I., Asplund Carlsson, M., & Klerfelt, A. (1993). *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur.
- Precht, E. (03 2006). Mänskliga sinnen att utveckla. *Pedagogiska magasinet*, ss. 10-13.
- Sternudd, M. M. (2000). *Dramapedagogik som demokratisk fostran*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

- Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplanen för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Wagner, B. J. (1992). *Drama i undervisningen*. Göteborg: Daidalos.
- Vygotskij, L. S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Zackari, G., & Modigh, F. (2000). *Värdegrundsboken*. Utbildningsdepartementet.
- Öhman, M. (2003). *Empati genom lek och språk*. Solna: Liber.

Bilaga 1

Frågeguide

Innehåll

- Berätta för mig vad sagan handlade om.
- Vilka bodde i byn?
- Vad hände med bron?
- Hur kom det sig att bron rasade?
- Vad hände sen?
- Hur kom det sig att de byggde en ny bro?

Budskap

- Vem skulle du vilja vara i sagan?
- Berätta för mig hur du tror invånarna kände sig: i början av sagan....
- när bron rasat...
- när bagaren insåg att sotaren bodde på andra sidan ån etc...
- när bron var byggd igen...
- Berätta för mig vad man kan lära sig av sagan.

Bilaga 2

”Berättelsen handlar om en by (Hagaby-vid-ån) som ligger vid båda sidor om en å. Över ån går en gammal bro. Människorna på östra stranden träter med människorna på västra stranden. En stormig natt blåser bron sönder och folket på båda sidorna är glada att dom får vara i fred för folket på andra sidan, tills en dag bagarens bullar blir svarta och han måste ringa efter sotaren för att han skall komma och sota skorstenen. Men, ack nej, han bor ju på andra sidan ån. En annan dag skadar sig smeden med sin slägga och behöver hjälp av doktorn. Men se det går inte heller för han finns också på andra sidan ån. Detta tema upprepas många gånger. En kväll ger sig folk till att ro över ån från båda sidor. Båtarna möts ute på vattnet och folket trillar i när de försöker att kliva i varandras båtar. De bestämmer sig då för att de skall bygga en ny bro, vilket de också gör. Berättelsen slutar i harmoni och sänja” (Pramling, 1988, s. 73).

Bilaga 3

Manus till Dramatiseringen

Detta manus är skrivet efter sagan "På andra sidan ån" (Oppenheim, 1974) som framförs av en person. På grund av detta kommer endast fyra yrken bli representerade.

Mål: Att förmedla bokens innehåll och budskap, som barnen sedan blir intervjuade om.

Metod: Enmansdrama där jag skriver om boken till ett manus.

Berättare: Gammal sagobok, sjal

Bagare: Bagarhatt/kockmössa

Sotare: Svart basker/mössa

Skomakare: Hammare, keps

Doktor: Stetoskop

Rekvisita: Stort blått skynke som å, pusselmatta till bro, brun sjal, kockmössa, hammare, sko, keps, stetoskop och regnrör.

Scen: Lägga ett stort blått skynke som en å. Lagg pusselmattan som en bro över ån i en rad från början och två rader när man ska bygga upp igen. Lagg ut rekvisitan, till de olika yrkena, på vardera sida om ån.

Manus

Berättaren:

Det var en gång en by som hette HAGABY-VID-ÅN.

Hälften av Hagabys invånare bodde på åns östra strand [Gå över bron till östra stranden]

Och den andra hälften på den västra. [Gå över bron till västra stranden]

En enda skranglig träbro ledde från den ena sidan av ån till den andra. [Gå fram till bron/ gå över].

I hela byn fanns bara

En Läkare

En Sotare

En Skomakare

Och en Bagare

För främmande som åkte igenom byn föreföll den vara en lugn och skön plats att bo på.

Men det var det faktiskt inte alls.

Kvinnorna på västra stranden trätte med kvinnorna på östra stranden. [smågrälände kvinnoröster]

Männen på östra stranden slogs med männen på västra stranden.[slåss i luften]

Ni patrask ifrån öster! [ropa ut från västra sidan]

Ni slödder ifrån väster! [ropa ut från östra sidan]

Ni duger ingenting till! [från östra sidan]

Ni är värdelösa! [från västra sidan]

Skällsord haglade och knytnävar hötte. [hötta med knytnäven]

[vänd på regnröret 2-3 gånger]

Så hände det en stormig natt att bron brast och gick sönder. [ta sönder bron släng upp i luften]

Bra, låt den få vara trasig! Sa folket på västra sidan.

Utmärkt! Vi låter den vara som den är. Sa de på den östra sidan.

Nästa dag var det mer fridfullt än man någonsin hade upplevt tidigare.

På västra stranden sotade sotaren, och läkaren skötte om de sjuka.

På östra stranden bakade bagaren, och skomakaren lagade skor.

Men på kvällen då bagaren höll på att baka blev plötsligt hela hans bak sotigt. Hela bageriet blev fullt av rök.

[byt roll]

Bagaren:

Ojoj, det är tydligt att här behövs en sotare!

Men vart är sotaren? Ja, just ja – på andra sidan ån!

Vad ska jag göra? Vad ska jag ta mig till?

[byta roll]

Berättaren:

Tidigt nästa morgon då sotaren var halvägs upp i smedens skorsten, tappade han sin vänstra stövel ner i en kittel kokande vatten.

[byt roll]

Sotaren:

Min stövel, min stövel! Jag måste iväg till skomakaren.

Men vänta lite, vart är skomakaren?

Jo visst, på andra sidan ån!

[byt roll]

Skomakaren:

[sjung för full halls och svinga hammaren, missa skon och träffa tummen]

Jag hamrar jag spikar jag lagar en sko. [träffa tummen]

Aaaj. Kära hustru, hämta doktorn.

Men var var doktorn?

Jo visst, på andra sidan ån.

[byt roll]

Doktorn:

Hahahaha, det var en rolig historia.

Men oj, vad hände! Mina sista byxor sprack. Jag är för tjock för mina andra par. Hämta genast skräddaren.

Men var är skräddaren?

Ja, kan ni gissa vart han bor?

Jo visst, naturligtvis på andra sidan ån.

[byt roll]

Bagaren:

Nu vet jag precis vad jag ska göra. Jag väntar tills det blir mörkt så att ingen ser mig.

Nu kan jag tyst springa ner till ån.

[smyg ner till ån]

Men hej skomakaren, vänta! Vänta på mig. Jag vill åka med i båten över ån.

[kliv i båten, ta en åra och låtsas ro över ån]

Vad bra, nu är vi halvägs över mellan östra och västra Hagaby.

Psst, stopp, ro inte mer! [viskande]

Lyssna! [handen vid örat] Det hörs någonting i mörkret.

[byt roll]

Berättaren:

[ropa ut replikerna med olika röstlägen]

Doktorn:

Hallå där ute! [ropa]

Skomakaren:

Doktorn! Är det du? [ropa]

Sotaren:

Hallå skomakare! Jag är på väg till dig! [ropa]

Bagaren:
Det är sotaren. [sa]
Ro på! Sätt fart!
Ge mig årorna.

Doktorn:
Här kommer dom! skomakare, ge mig din hand så hjälper jag dig över.

Bagaren:
Snälla sotare, kom hem till mig!
Skomakaren:
Sitt i båten! Sitt ner! Vi tippar över. Se upp! Sitt!!! [skrik]
Vi välter! Akta! Alla faller i vattnet!
Hjälp! [skrik]

Bagaren:
Simma! [ropa]
Sotaren:
Till bron! Håll fast er i resterna! [skrik]
Sotaren, bagaren, skomakaren och doktorn:
Vad ska vi göra?

Berättaren:
Sedan simmade några till västra stranden och några till den östra.
Var och en visste precis vad han skulle göra.
Tidigt nästa morgon började folket i Västra Hagaby, liksom folket i Östra Hagaby att bygga en ny bro.

[bygg ihop bron]

Det är svårt att säga vem som arbetade mest och fortast. Ingen kunde avgöra det.
Nu ler kvinnorna på östra sidan åt kvinnorna på den västra.
Männen på västra sidan arbetar tillsammans med männen på östra sidan.
Barnen på östra stranden leker med barnen på västra stranden.
Ingen tycker att den ena sidan är för mer än den andra. Bara att bron nu är större och bättre.

Om en främling reser igenom HAGABY VID ÅN tycker han att det ser ut att vara en skön plats att bo på.
Och det har han nog rätt i.

Bilaga 4

Göteborg 2008-11-25

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Hej!

Vi är två studenter från Göteborgs universitet som skriver vår C-uppsats. Syftet med uppsatsen är att ta reda på om och hur barn förstår innehållet i en saga och om innehållet och budskapet kan tydliggöras genom en dramatisering av sagan. Vi kommer att intervjua barnen två gånger. Första gången efter att de har fått sagan uppläst för sig och den andra intervjun när vi har dramatiserat sagan. Intervjuerna kommer att spelas in för att sedan skrivas ner och redovisas i uppsatsen. Varken ert barns, förskolans och stadsdelens namn kommer att nämnas i arbetet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet.

Sagan heter *På andra sidan ån* och handlar i korta drag om en by som avskiljs av en å och en bro. Människorna på de två sidorna av ån är inte så förtjusta i varandra och den dagen ett oväder förstör bron blir alla glada. Efter ett tag inser dock byborna att de faktiskt behöver varandra eftersom det bara finns en läkare, en bagare, en sotare osv. Sagan slutar med att de tillsammans bygger en ny bro. Exempel på frågor vi kommer att ställa:

- Vad var det sagan handlade om?
- Hur kände sig människorna den dagen då bron rasade?
- Varför byggde de en ny bro?
- Varför är bron så viktig i sagan?

O Som vårdnadshavare ger jag tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

O Som vårdnadshavare ger jag inte tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

Tack på förhand!

Maria Gustafsson och Elin Fredriksson

OBS! Kursansvariga på universitetet begär bägge målsmäns underskrifter.

Datum: _____

Vårdnadshavares underskrift/er: _____

Elevers namn: _____